

't Boerke en d'n Door
Hoe herbergen en cafés verdwijnen

Een tijdje terug sloot Café-Restaurant-Partycentrum 't Boerke' definitief haar deuren. Op de plaats van één van de oudste en langst bestaande cafés in Rijen komen nu appartementen. Ruim tien jaar geleden werd er ook in Café-Zalen 'Den Heuvel' -oftewel d'n Door- in Gilze niet meer geserveerd. Kon je vroeger een kroegentocht houden in onze dorpen, tegenwoordig is het zoeken naar een café waar een ouderwetse borrel wordt geschonken. 't Boerke en d'n Door zijn zowel voor wat betreft ontwikkeling als in betekenis voor de plaatselijke gemeenschap vergelijkbaar. We zetten ze hier eens naast elkaar.

TEKST EN BEELDREDACTIE: KEES VAN DER HEIJDEN

Tot ver in de negentiende eeuw was het drinken van jenever of bier wijdverspreid. Niet zelden werd er bier gedronken in plaats van het soms vervuilde water. Ook kinderen dronken bier; het alcoholpercentage lag destijds lager. Op haast elke straathoek in onze gemeente was een herberg of café te vinden waar je terecht kon voor een borrel. Vaak was het niet meer dan een huiskamer waar als bijverdienste geschonken werd. Toen de overheid in 1881 met de eerste drankwet het alcoholmisbruik wilde aanpakken, nam het aantal 'thuisschenkers' af. Voortaan was er een vergunning nodig voor het serveren van sterke drank. In 1904 werd de wet aangepast en gold dit ook voor bier en wijn. Toen de gemeente in 1931 een wettelijk maximum kon stellen aan het aantal gelegenheden waar alcohol verkocht mocht worden, bleven er weer wat minder cafés over. 't Boerke en d'n Door zijn twee bij iedereen bekende horecazaken. Ze gaan ver terug in de tijd en kennen een opvallend vergelijkbare geschiedenis.

'Landbouwers Welvaren'

De geschiedenis van 't Boerke begint in 1723 en waarschijnlijk al eerder. Toen verkocht Maria de Jongh 'een huysken met mouterij aende kerkstraete' te Rijen aan Cornelis van Dongen. Deze boerderij-herberg werd jarenlang gecombineerd met een bierbrouwerij. Vanaf 1846 werd het bier door toenmalig uitbaatster Adriana Vervoort samen gebrouwen met haar buurman, de bierbrouwer Jan Baptist Brouwers.

Maar in de tweede helft van de negentiende eeuw hadden de kleine brouwerijen geen bestaansrecht meer en werd het bierbrouwen voortaan overgelaten aan de grotere brouwerij van Brouwers. Er moest naar andere neveninkomsten worden gezocht en daarvoor kwam er in 1869 een looierij bij de herberg. In 1893 werd het pand verkocht en in de notariële acte van dat jaar lezen we: 'Wilhelmina van Dongen, weduwe van Adrianus van der Maade, herbergierster te Rijen, verkoopt aan Hubertus Theeuwes, looier te Rijen: huis met schuur, tuin, looierij, weiland en bouwland'. De naam van de herberg was 'Landbouwers Welvaren' en de gewoonte van de overwegend boerenbevolking om er na de veemarkt én de kermis

Café 'De Harmonie', ca. 1960 (beeldarchief Heemkring Molenheide)

een pilsje te gaan drinken, was toen al gevestigd. In 1913 liet Bart Theeuwes de oude boerderij-herberg afbreken en op dezelfde plaats een karakteristiek pand optrekken.

Café-restaurant 'Boerke Jacobs', ca. 1980 (beeldarchief Heemkring Molenheide)

'Harmoniezaal'

In diezelfde tijd wilde collega-herbergier Kees van Disseldorp met zijn café-zaal verderop in de Kerkstraat (nu Hoofdstraat 21) stoppen. In de uitspanning van Van Disseldorp was de Rijense harmonie 'Vlijt en Eendracht' thuis en die zat nu zonder onderkomen. Bart Theeuwes wist dit muziekgezelschap naar hem toe te lokken en veranderde meteen de naam van zijn café in 'Harmoniezaal'. Ook haalde hij handboogschutterij 'De Vriendenkring' binnen. In de loop van

de tijd werd in de tuin van het café een muziekkiosk geplaatst voor optredens van de harmonie en verrees er voor de schutterij een doel (schietbaan). In 1930 deed Bart zijn café over aan zijn drie ongetrouwde dochters en deze vrijgezellen hebben het tot in de oorlog geëxploiteerd. Daarna werd het pand verhuurd. Eén van de huurders was de Rijense architect Ad Aarts die er in 1955 samen met zijn gezin een bioscoop begon. Het café werd filmzaal en het filmdoek werd aan de kant van de Hoofdstraat geplaatst. De kamer aan de rechterkant verbouwde hij tot foyer en café. Op 1 juli 1963 kocht Gerrit Jacobs uit Achthuizen het pand. De Zeeuw Jacobs had daar een boerderij annex tramstation-café, maar werd onteigend vanwege de verbreding van een naastgelegen weg. Samen met zijn zonen Theo en Piet breidde Gerrit zijn zaak in Rijen, die inmiddels in de volksmond 't Boerke werd genoemd, uit. Zo verbouwde hij de schietbaan zodat deze ook als feestzaal kon worden gebruikt. De muziekkiosk moest hiervoor wijken.

't Boerke'

In 1977 maakten de oude doelen plaats voor een grote nieuwe zaal en werd het restaurant onder handen genomen. Bij de heropening kreeg het de naam die het bij alle Rijenaren toch al had, nl. Café-Restaurant 'Boerke Jacobs'. Het historische en straatbeeld bepalende pand uit 1913 kreeg in 1989, tot verdriet van vele Rijenaren, een geheel ander aanzien en werd vervangen door een karakterloze blokkendoos. In 1993 verkocht de familie Jacobs de zaak aan Hans Glissenaar en werd de naam gewijzigd in Café-Restaurant-Partycentrum 't Boerke'.

Café Kuipers op de Heuvel ca. 1915 (beeldarchief Heemkring Molenheide)

Rijvereniging 'Wilhelmina' voor het café 'In de Veehandel' van Kuijpers ca. 1930 (beeldarchief Heemkring Molenheide)

'In de Veehandel'

De geschiedenis van d'n Door in Gilze gaat minstens terug tot 1762. In archiefstukken uit dat jaar lezen we dat Willem Canters, de toenmalige bewoner van een langgevelboerderij op de Heuvel, 'tavernier' wordt genoemd. Later veranderde deze naam in herbergier en in kastelein. Canters was al sinds 1747 de hoofdbewoner van de boerderij en moet dus ergens daarna ook een herberg begonnen zijn. Na zijn dood werd zijn dochter Marie

herbergierster en logementhoudster. Zij trouwde met Peeter van Beijsterveld, die na de komst van de Fransen in 1795 werd gekozen tot schepen. Deze verkiezingen werden door het nieuwe dorpsbestuur in de herberg gevierd en bij die gelegenheid werd een vrijheidsboom geplant die op de Heuvel heeft gestaan. De boerderij met herberg werd na het overlijden van zijn ouders overgenomen door Gerard van Beijsterveld. Gerard trouwde met zijn 22 jaar jongere dienstbode, maar overleed al twee jaar later. Toen zijn nog jonge weduwe hertrouwde met de uit Bavel afkomstige Hendrik Kuijpers, kwam de herberg in 1834 voor ruim honderd jaar in handen van deze gelijknamige familie die het pand in 1882 geheel verbouwde. Er waren destijds verschillende verenigingen thuis in de herberg op de Heuvel, zoals Rijvereniging 'Wilhelmina' en Handboogvereniging 'De Romeinen'. In 1921 kreeg Graad Kuijpers toestemming 'tot het oprichten van een doel voor de handboogschutterij'. In datzelfde jaar nam zoon Hein de herberg over. Naast herbergier en landbouwer was hij ook nog veehandelaar en gaf het café de naam 'In de Veehandel'. In 1937 werd het café enige tijd verhuurd en twee jaar later kwam het in handen van Adrianus (Joaneke) Doorakkers.

'Den Heuvel'

Het café van Joaneke Doorakkers was nog te klein om van te leven. Hij hield er koeien naast en had in de varkensstal vier beren van de Varkensfokvereniging. Vanuit de verre omtrek kwamen de boeren met hun varkens om die te laten dekken. Als dat gebeurd was werd er een borreltje gedronken. In 1956 nam zoon Cees het café over en vier jaar later verbouwde hij de oude doelen tot een zaal. De handboogschutterij vertrok naar een ander café en zo ontstond de eerste feestzaal in Gilze. Iedereen in het dorp ging spreken van d'n Door en de zaal was bijna elke avond bezet. Later werd de naam veranderd in 'Den Heuvel' en kwamen mensen uit de verre omtrek op zondagavond in Gilze dansen. In 1967 startte de familie Doorakkers ook met een cafetaria en in 1984 waren de oude zalen aan renovatie toe. Een nieuwe generatie

Café-zalen 'Den Heuvel', ca. 1984 (beeldarchief Heemkring Molenheide)

kwam aan het roer; Ad in het café en André in de snackbar. Er was een zalencomplex gerealiseerd niet alleen geschikt voor dans en disco, maar ook voor bruiloften, partijen, vergaderingen en personeelsfeesten. In december 2012 stopte de familie Doorakkers met de horecazaak, niet omdat de zaken niet meer liepen, maar omdat er geen opvolgers waren. De panden werden gesloopt voor appartementen en grondgebonden woningen.

Rijense Carnavals Stichting bijeen bij 't Boerke ca. 1972 (beeldarchief Heemkring Molenheide)

Duizenden feesten, dansavonden, bruiloften, vergaderingen, disco's en tentoonstellingen hebben plaats gevonden bij 't Boerke en bij d'n Door. Ook de kermis, de jaarmarkt én carnaval werden er groots gevierd. Er waren vele verenigingen thuis die een ander onderkomen moesten zoeken. Met het verdwijnen van herbergen en cafés in het algemeen en van deze twee karakteristieke horecazaken in het bijzonder, is een einde gekomen aan de traditie van het dorpscafé als centrale ontmoetingsplaats van de plaatselijke gemeenschap.

Bronnen: diverse uitgaven van 'De Mulder', periodiek van Heemkring Molenheide; (beeld) archief Heemkring Molenheide; www.heemkringmolenheide.nl